

บทที่ ๑๖ (หน้าที่ ๑)

พลอยเจ็บอยู่หลายเดือน เร็วแรงที่มีเหลืออยู่นั้นก็หมดลงไปทุกที ถึงแม้ว่าบุตรและญาติจะได้ช่วยกัน ให้การรักษาพยาบาลอย่างแข็งแรงเพียงใด ความรู้สึกของตัวคนไข้นั้นก็เป็นอุปสรรคสำคัญอยู่อย่างหนึ่ง กล่าวคือถึงแม้ว่าพลอย

จะมีได้หมดเจตนาที่จะอยู่ต่อไปก็ตาม แต่พลอยก็ได้มีความกระตือรือร้นที่จะอยู่ มิได้วิตกห่วงใยในการป่วยไข้ของตน แต่ทำตัวเหมือนกับคนที่ปล่อยให้ตัวล่องลอยไปตามกระแสแห่งโชคชะตา ไม่พยายามฝืนและไม่มีมานะที่จะสู้ อุปสรรคที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งต่อการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ก็คือการขาดแคลนยาในระยะนั้น โดยเฉพาะโรคของพลอยซึ่งเป็นโรคพิเศษเกี่ยวกับหัวใจ จึงต้องการยาพิเศษหลายอย่างที่หาได้โดยยาก เพราะปริมาณของยาชนิดนั้นๆ ที่มีอยู่เมื่อก่อนสงครามมิได้มีอยู่มากเช่นยารักษาโรคอื่นๆ ที่คนเป็นกันเป็นพัน เมื่อเกิดสงครามแล้วยาพิเศษเหล่านั้นก็ถูกใช้ให้หมดไป ที่ยังมีเหลือก็ถูกกักตุนไว้ขายในราคาที่สูง จนแทบไม่น่าเชื่อ นายแพทย์ผู้มารักษาพลอยเองก็หมดปัญญา มิรู้ที่จะหาหาที่ไหนมารักษาคนไข้ของตนได้ ได้แต่จัดซื้อยาบางชนิดที่จำเป็นให้แก่เจ้าของไข้ แล้วบอกให้ลองออกเที่ยวหาดู ถ้าได้มากก็จะเป็นประโยชน์มาก

ปัญหาเรื่องยาขาดแคลนจึงเป็นปัญหาใหญ่ที่ต้องปรึกษาหารือกันอยู่เป็นนิจ วันหนึ่งคุณเสวีมาเยี่ยม ที่บ้านคลองบางหลวง เพื่อเยี่ยมทั้งพลอยที่เป็นคนไข้และประไพซึ่งมาอยู่พยาบาลพลอย ขณะที่นั่งคุยกันอยู่ครู่หนึ่ง ตาอันก็เอากะดาษจดชื่อยารักษาหนึ่งออกมาให้คุณแล้วพูดว่า

"เสวี ลื้อมันจุกคนมาก ลองช่วยถามหาซื้อยารักษาให้คุณแม่หน่อยเถิด เราเองวิ่งหาเสียจนอ่อนใจแล้ว แต่ยังไม่หาซื้อไม่ได้"

คุณเสวีรับกระดาษไปดู แล้วก็หยิบสมุดพกจากกระเป๋าเสื้อจุดซื้อยา แล้วก็หันมามองพลอย แล้วพูดซ้ำๆ ซัดถ้อยซัดคำอย่างที่เคยทำให้พลอยไม่สบายใจมาเสมอว่า

"ไม่เป็นไรรับคุณแม่ ผมยินดีสนองพระคุณเต็มที่ ยารักษาที่ถึงคนอื่นจะหาไม่ได้ ผมว่าผมคงหาได้ คุณแม่อย่าวิตกเลย"

พอรุ่งขึ้นอีกวันหนึ่งคุณเสวีก็มาหาที่บ้านในตอนบ่าย ตาอันผู้ซึ่งร่อนใจอยู่ด้วยเรื่องยา ก็ถามถึงยาขึ้นทันทีที่ได้เห็นหน้า คุณเสวีนั่งอยู่ครู่หนึ่งแล้วก็ตอบว่า

"ของทุกอย่างในเมืองไทยเราเนี่ย ถ้าใครรู้ที่หากมีทั้งนั้น ชื่อสำคัญอยู่ที่เราจะให้เขาตามราคาหรือไม่"

"เอาเถิดหน้าเสวี" ตาอันพูดอย่างใจร้อน "ถูกแพงอย่างไรก็ตามเถิด ขอแต่ให้คุณแม่หายเจ็บก็แล้วกัน"

"ยาที่อื่นให้หาเป็นยาฉีด" คุณเสวีอธิบาย "หายากเพราะมีอยู่น้อย คนที่เขาซื้อเขาเป็นเพื่อนกับเรา พอรู้ว่าคุณแม่เจ็บเขาก็ยินดีจะขายให้ถูกกว่าราคาตลาด"

"เขาจะขายอย่างไร"

"เขาขอหลอดละสี่พันห้าร้อยบาท" คุณเสวีตอบอย่างหน้าตาเฉยที่สุด

พลอยใจหายวาบเมื่อได้ยินราคา ความตกใจในความแพงของยาหลอดเดียว แทบว่าจะทำให้หัวใจพลอยหยุดนิ่งไปทีเดียว ฝ่ายตาอั้นก็สะดุ้งจนเห็นได้แล้วตอบอ้อมแอ้มว่า

"ดีแล้วเสีย แต่เราวนคั้นอื่นเขาหาไว้อีกทางหนึ่ง จะขอฟังเขาก่อน ถ้าอย่างไรจะบอกให้เสียรู้ทีหลัง"

"ก็ได้" คุณเสียว่า "แต่อย่าใช้เวลาให้มากนัก เพราะถ้าเข้าไปอีกสองสามวัน ราคาอาจขึ้นไปอีกก็ได้ เดียวนี้ราคาก็ขึ้นอยู่ทุกวันแล้ว"

ตาอั้นกัดกรามแน่นไม่ตอบ และนั่งขมิ้มๆ อยู่จนคุณเสียลากลับไปเอง พอคุณเสียไปพ้นตัว พลอยผู้นอนฟังเรื่องราวต่างๆ อยู่บนเตียง ก็เรียกตาอั้นเบาๆ ให้เข้ามานั่งใกล้ตัว พอตาอั้นเข้ามานั่งที่ริมเตียง พลอยก็พูดขึ้นว่า

"อั้น อย่าซื้อเลยยาขนานนั้น แพงเหลือทน"

"โอ้คุณแม่" ตาอั้นอุทานเบาๆ จนเกือบเป็นกระซิบ "จะไปเสียตายเงินอยู่ทำไมในยามนี้"

"แม่ไม่เสียตายเงินหรอกอั้น" พลอยตอบเบาๆ "แต่แม่เคยใช้เงินให้เป็นประโยชน์ ยาขนานนี้ใช้ว่าคิดแม่เพียงเข็มเดียวแล้วก็จะหาย แต่จะต้องคิดไปหลายเข็ม ยาหลอดละสี่พันสอง สิบลอดก็สี่หมื่นสองพัน นานเข้าราคาก็อาจเพิ่มขึ้นไปกว่านั้น เผลอไปหน่อยค่ายาขนานเดียว ก็จะเป็นเงินเรือนแสน" พลอยหยุดพูดพักเหนื่อยประเดี๋ยวหนึ่ง แล้วก็ถอนใจใหญ่พูดต่อไปเบาๆ ว่า

"เงินเป็นหมื่นเป็นแสน อั้นคิดดูให้ดีๆ ชีวิตของแม่เห็นจะไม่แพงถึงเพียงนั้น"

"คุณแม่ !" ตาอั้นพูดออกมาได้คำเดียวแล้วก็ซบหน้าลงร้องไห้ใกล้ๆ ตัวพลอย ด้วยความรู้สึกที่ไม่สามารถจะกลั้นไว้ได้

"อั้นอย่างเป็นทางการแม่ให้มากนักเลย จะว่าเจ็บหนักหนาถึงเพียงนั้นก็ไม่ถึง และยาขนานนั้นถึงหากว่าได้มา จะทำให้หายลงทันทีก็เปล่า การเจ็บไข้ก็ต้องแล้วแต่บุญแต่กรรมอยู่มากเหมือนกัน บางคนที่มีเหตุยกยาสารพัด แต่ก็แก้ไม่ได้ถึงตายก็มีอยู่บ่อยๆ"

"ไม่ใช่อย่างนั้นหรอกคุณแม่" ตาอั้นพูดด้วยน้ำเสียงที่แสดงความเครียดแค้น "ผมเสียใจมาก เพราะเห็นใจคนอย่างซัดในคราวนี้"

"เห็นใจใครอั้น แม่ไม่รู้เรื่องเลย"

"เสีย" ตาอั้นบอก "ผมรู้ว่าเจ้าเสียเข้าหูนกับพวกฟองตุ่นยา และยาขนานนี้ของมันก็มิ แต่ทั้งที่มันรู้แล้วว่าคุณแม่เจ็บมาก ต้องใช้ยาขนานนี้ มันยังมีหน้ามาบอกขายได้ถึงหลอดละสี่พัน"

"ก็เขาค้าขายเกี่ยวข้อกับพวกฟอง บางทีจะหุนส่วนเกี่ยวข้อ เขาจะให้เปล่าก็เกรงใจกระมัง" พลอยช่วยพูดแก้ให้

"ถึงอย่างนั้นมันจะขายแต่เพียงเท่าทุนก็ยังได้ เพราะมันรวยมามากแล้ว แต่เนี่ยมันมาบอกเอากำไร...ช่างมันเกิดคุณแม่ แล้วผมจะไปหาที่อื่นมาให้ บางทีจะถูกกว่าด้วยซ้ำไป ผมถามลงใจมันเล่นเท่านั้นเอง"

เมื่อได้ยินคำบอกเล่าจากตาอันพลอยก็ได้ถอนใจใหญ่ ความน้อยใจในน้ำใจอันคับแคบของลูกเขยนั้น มิได้เกิดขึ้นเลย แต่รู้สึกหนักใจในความเสื่อมในน้ำใจของคนโดยทั่วไป ความเชื่อเพื่อเผื่อแผ่เมตตาการุณา ดูเหมือนจะหมดไปเสียแล้วจากโลกนี้ แม้แต่ตัวพลอยเองซึ่งอยู่ในฐานะดี ยังต้องรู้สึกอึดอัดในยามเจ็บไข้ คนที่อาภัพกว่าจะเป็นอย่างไร

ตาอันคงจะโกรธและน้องใจคุณเสวีมากในเรื่องนี้ วันรุ่งขึ้นตาอันก็ไปซื้อยาขนานเดียวกันมาจากที่อื่นจนได้ ถึงแม้ว่าจะได้จำนวนไม่ครบตามที่หมดสั่ง และเมื่อพ่อเพิ่มมาเยี่ยมในวันเดียวกัน ตาอันก็เล่าเรื่องนี้ให้ฟัง

พ่อเพิ่มส่ายหน้าอย่างอ่อนใจแล้วก็พูดว่า

"ช่างมันเกิดพ่ออื่น คนพรรค์อย่างนั้น มันจะร่ำรวยได้ดิบได้ดีไปถึงเพียงไหน ลุงว่าในโลกนี้มีบุญมีกรรม คนที่ใจดำใจบาปถึงคนไม่เห็น ผีสงเวทตาก็เห็น คอยดูไปเกิดพ่ออื่น อีกหนอยมันจะต้องนำตาเซ็ดหัวเขา"

"ผมกลัวมันจะไม่เป็นอย่างนั้นนะซี คุณลุง" ตาอันว่า

"อ้าว ! ทำไมล่ะ พ่ออื่น"

"ผมดูๆ โลกมนุษย์เราทุกวันนี้แล้ว ก็ไม่อยากจะอะไรทั้งนั้น คงที่ซื่อสัตย์ คนที่มีความจริงใจ คนที่เชื่อเพื่อเผื่อแผ่ต่อคนอื่นเสียอีก กลับกลายเป็นคนเลวไม่มีวันที่ได้ดี แต่คนที่เห็นหัวประจบกลับกลอก คดโกงเขานั้นแหละ เขาได้ดีทุกสมัย เพราะเขากลิ่งเกลือกไปทัน"

"ฮะ ! อย่างนั้นก็แยซีพ่อคุณ" พ่อเพิ่มร้อง

"ก็แย่นะซีคุณลุง แต่แยสำหรับคนอย่างเรา คนอย่างเขาไม่มีแยหรอก มีแต่จะดียิ่งๆ ขึ้นไป" ตาอันตอบขมิ้มๆ

"พ่ออื่นหมายความว่า โลกมนุษย์เราไม่มีความยุติธรรมอย่างนั้นหรือ เป็นอันว่าทำชั่วแล้วผลที่เกิดไม่ช่วยอย่างนั้นหรือ" พ่อเพิ่มถามอย่างสงสัย

"จะว่าถึงเพียงนั้นก็ไม่ต้อง" ตาอันตอบ "ความชั่วมันก็ต้องเกิดผลในทางชั่ว แต่ผลที่เกิดมันไม่จำเป็นต้องเกิด แก่ผู้ที่ทำชั่ว มันไปตกแก่คนอื่นที่เขาไม่รู้เรื่องราวอะไรด้วย อย่างคนโกงเขา ถ้าจับได้ผลก็เกิดแก่ตัว แต่ส่วนมากถ้าจะโกงกันใครจะไปปล่อยให้ใครจับได้ ผลเสียหายจากการโกงมันเกิดเหมือนกัน แต่มันไปเกิดกับคนอื่นๆ ที่เขาไม่โกงหรือไม่รู้เรื่องอะไรด้วยเลย"

"ฮือ ! ลำบากจริง ลำบากจริง" พ่อเพิ่มบ่น "ลุงยังปลงใจเชื่ออย่างนั้นไม่ได้เลย"

พลอยที่นอนฟังสองคนพูดกันอยู่ พูดขึ้นมาบ้างว่า

"อั้น แม่ก็คิดอย่างอั้นพูดเหมือนกัน...คิดมานานแล้ว เพราะเหตุนั้นแม่จึงไม่ยอมทำชั่ว ไม่ยอมทำบาป"

พ่อเพิ่มเหลี่ยมมาดูพลอยแล้วบ่นว่า

"เออ ! แม่ลูกคู่นี้เขาไปไหนกันเป็นปีเป็นขลุ่ยทีเดียว พูดอะไรก็ไม่รู้ ฉันไม่เข้าใจเลย"

"จริงๆ นะคุณหลวง" พลอยยืนยัน "ถ้าฉันทำชั่วแล้วรู้ว่าความชั่วจะต้องตกแก่ฉันคนเดียว ไม่ไปตกแก่คนอื่น ฉันคงไม่กลัวความชั่วนักหรอก และบางทีอาจลงมือทำบาปกับเขาบ้างก็ได้ เพราะความชั่วดีก็เป็นเรื่องของฉันคนเดียว ถึงจะตกนรกหมกไหม้ ฉันก็เป็นคนตกจะเป็นอะไรไป เราอยากทำชั่วเราก็ต้องรับกรรมเอาเอง เหมือนกับอยากได้ของ เราก็เสียสตางค์ซื้อ แต่เท่าที่เห็นมา คนอื่นที่เขาไม่รู้เรื่องมักจะต้องเข้ามารับบาปเสียเสมอไป ฉันก็เลยทำบาปไม่ลง เพราะกลัวคนอื่นเขาจะต้องลำบาก"

"คุยกันเรื่องอื่นเถิดแม่พลอย นึกว่าสงสารแก่ฉันก็แล้วกัน" พ่อเพิ่มพูดอย่างอ่อนใจ

อาการป่วยของพลอยมีแต่ทรุดกับทรึงไปเรื่อยๆ ตลอดระยะเวลาก่อนสงครามจะเสร็จสิ้นลง ความขาดแคลนในเรื่องยารักษาโรค ทำให้การรักษาพยาบาลไม่ได้ผลเต็มที่ และพลอยก็ปลงใจปล่อยให้สังขารร่างกายเป็นไปตามบุญตามกรรม ความรู้สึกนั้นเหมือนกับว่าตนเป็นคนพิการ จะทำอะไรก็ไม่สะดวก และยิ่งนานวันเข้าก็ยิ่งรู้สึกว่าตนนั้นอยู่ด้วยคนอื่นแท้ๆ ความรู้สึกเช่นนี้ ยิ่งทำให้พลอยท้อถอยหนักขึ้นไปอีก

วันหนึ่งพ่อเพิ่มมาหาและหลังจากที่คุยเรื่องอื่นๆ ตามเคยแล้ว พ่อเพิ่มก็พูดขึ้นว่า

"แม่พลอย สงครามเห็นจะไปได้อีกนานแล้ว ฉันว่าคงจะเสร็จในเร็วๆ นี้ เวลานี้เยอรมันก็แพ้ราบไปแล้ว ยังเหลือแต่ญี่ปุ่น เมื่อสองสามวันนี้อเมริกาเอาลูกระเบิดแบบใหม่ ไปทิ้งญี่ปุ่นลูกหนึ่ง คนตายนับแสน"

"เหมือนไฟประลัยกัลป์" พลอยนึกในใจทันทีที่ได้ยิน "มนุษย์เราจะฆ่าฟันกันไปถึงไหน" แต่ปากนั้นถามพ่อเพิ่มไปว่า

"ลูกระเบิดอะไรก็ได้ร้ายแรงถึงเพียงนั้นคุณหลวง น่ากลัวจริง"

"เขาเรียกกันว่าลูกระเบิดปรมาณู" พ่อเพิ่มตอบ "มีอิทธิฤทธิ์มากกว่าลูกระเบิดที่เขาเอาทิ้งบ้านแม่พลอย มากมายนัก ลูกเดียวก็เมืองพังทั้งเมือง คนตายทั้งเมือง อย่างนี้ฉันว่าญี่ปุ่นสู้ไปได้อีกไม่นานต้องแพ้แน่ๆ แม่พลอยคิดดูเอาเองเถิด ถ้าขึ้นสู้ไปเขาเอาไปทิ้งสักสิบลูก มิพาทันตายทั้งเกาะญี่ปุ่นหรือ"

"พุทโธเอ๋ย !" พลอยอุทานเบาๆ "แล้วคนที่ตายทั้งเมืองนั้นก็คงคนอย่างเราๆ นี้เอง คนแก่ก็มี เด็กก็มี ไม่รู้เรื่องรู้อารมณ์กับเขาสักนิด"

"ทำอะไรได้ล่ะแม่พลอย" พ่อเพิ่มว่า "ยิ่งรบกันไปนานก็ยิ่งลำบาก เลิกรบกันเสียทีก็ดี ใครเหลือตายก็ได้สบายกันบ้าง ว่าแต่ไอ้ลูกกระเบิดลูกนี้ฉันอดคิดถึงมันไม่ได้เลย เพื่อนฉันเขาเล่าให้ฟังว่า เขาเพิ่งค้นพบกันได้ใหม่ที่อเมริกา น่ากลัวเหลือเกิน"

"ลูกมันจะโตสักเพียงไหนนะคุณหลวง ถึงได้มีฤทธิ์เดชมากถึงเพียงนี้" พลอยถามด้วยเหตุผลอย่างธรรมดา

"อีตริงนี่นะซีที่มันสำคัญ" พ่อเพิ่มพูดอย่างภูมิใจเหมือนกับว่าตนเองคิดลูกกระเบิดปรมาณูขึ้นได้ "เขาว่าลูกมันเท่าระเบิดธรรมดาเนือง หรือจะเล็กกว่าเสียด้วยซ้ำไป แต่ฤทธิ์มันมากกว่าหลายหมื่นเท่า"

"ฉันไม่อยากจะเชื่อเลย แต่นั่นแหละ คุณหลวงต้องรู้เรื่องอย่างนี้ดีกว่าฉัน"

"จริงๆ น้า แม่พลอย" พ่อเพิ่มหัวเราะ "เรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องหลอกกันเล่น เรื่องสำคัญนักทีเดียว เรียกได้ว่าโลกมนุษย์เราเข้ายุคสมัยใหม่ แม่พลอยลองคิดดูซิ เราเกิดมาในสมัยคนรบกันด้วยมีดด้วยไม้ เขาเป็นคาบศิลาเป็นปีสตันไต่ยกัน มีหะเหินเดินอากาศได้แต่ในหนังสือวงศ์ๆ จักรๆ แล้วเราก็ได้อยู่มาจนเห็นคนหะได้ เขาระเบิดแบบใหม่มาทั้งตุ้มเดียวตายทั้งเมือง รวากะศรพรหมาศตรีในเรื่องรามเกียรติ์ เกิดมาก็ไม่เสียชาติเกิดหรอกฉันว่า"

"แล้วมีอะไรดีขึ้นบ้างหรือเปล่าเล่าคุณหลวง" พลอยอดถามไม่ได้ทั้งที่ใจนั้นไม่อยากจะพูด "ฉันเห็นแต่รบราฆ่าฟันกันให้ตายมากกว่าสมัยก่อน ใครที่ไม่ตายก็ต้องลำบากอดอยากจนผ้าจะไม่มียุ่งอยู่แล้ว"

"อดใจรอไปก่อนเถิดแม่พลอย คงไม่นานหรอก อีกหน่อยก็เสร็จสงคราม เราคงสบายกันทุกคน คอยดูไปเถิด"

"นี่คุณหลวงสังหรณ์ไปเสียอีกแล้วกระมัง" พลอยถามยิ้มๆ ใจนั้นนึกถึงคำพยากรณ์เหตุการณ์พิสดารๆ พลาดๆ ที่พ่อเพิ่มชอบทำอยู่เสมอ

"เปล่า่น้า" พ่อเพิ่มหัวเราะ "ฉันพูดด้วยเหตุผลจริงๆ ใครๆ เขาก็พูดอย่างนั้นทั้งนั้น"

แต่ในที่สุด เหตุการณ์ก็เป็นไปตามที่พ่อเพิ่มได้พยากรณ์ไว้ เพราะหลังจากที่กรุงเทพฯ ถูกระเบิดอย่างหนัก โรงไฟฟ้าทั้งสองโรงถูกทำลาย ทำให้เกิดขาดแคลนทั้งน้ำและไฟไปได้ไม่นานนัก และโดยมิได้มีใครคาดหมายไว้ก่อนเลย สงครามก็เสร็จสิ้นลงอย่างเงียบๆ และโดยกระทันหัน เหมือนกับในวันที่สงครามเกิดขึ้น เข้าตรู่วันหนึ่ง คนก็รู้กันทั่วเมืองว่าสงครามเสร็จลงแล้ว โดยญี่ปุ่นเป็นฝ่ายยอมแพ้ต่อพันธมิตร พ่อเพิ่มรีบมาหาพลอยถึงบ้านทันทีเมื่อได้ทราบในตอนเช้า พ่อเพิ่มเดินอมยิ้มแป้นขึ้นมาจากบนเรือน และพอเห็นหน้าพลอย พ่อเพิ่มก็พูดขึ้นว่า

"คราวนี้สนุกละแม่พลอย เยอรมันยอมแพ้ไปก่อนแล้ว ญี่ปุ่นก็มายอมแพ้ในวันนี้ เหลือแต่ไทยเป็นมหาอำนาจรบกับอังกฤษอเมริกาแต่คนเดียวเท่านั้นเอง !"

"คุณหลวงคงดีใจมากคราวนี้" พลอยพูดตอบ

"ใครบ้างจะไม่ดีใจ" พ่อเพิ่มว่า "คราวนี้จะได้หมดทุกข้อมดร้อนกันเสียที ข้าวของก็คงจะถูกลงคราวนี้"

"ข้อนี้แหละที่ฉันยังปลงใจเชื่อไม่สนิท คนเราตกทุกข์ได้ยากมาหลายปี ระบาย่าพันกันตายเสียหนักต่อนัก แล้วอยู่ๆ พอเลิกรบกัน ก็จะทำให้กลับสบายเหมือนเก่าทันที ฉันยังเชื่อไม่ได้ดอกคุณหลวง"

ความเห็นของพลอยในเรื่องนี้ เป็นความเห็นที่ออกจะถูกต้อง แม้พ่อเพิ่มและคนอื่นหลายคน ที่เคยมีความเห็นว่าทุกอย่างจะเรียบร้อย และกลับคืนดีเมื่อเสร็จสงครามนั้น ก็ยอมรับว่าความเห็นของพลอยถูกกว่าของตนในภายหลัง เพราะถึงแม้ว่าสงครามจะเสร็จไปแล้วก็ตาม และส่วนเกี่ยวข้องของประเทศไทยในสงครามนั้น เป็นต้นว่าได้เคยทำสัญญาความร่วมมือร่วมกับญี่ปุ่น ตลอดจนได้ประกาศสงครามกับอังกฤษอเมริกา ได้กลายเป็นโมฆะไปหมดแล้วก็ตาม สภาพการณ์ต่างๆ ก็มิได้มีร่องรอยว่าจะคืนดีเหมือนเมื่อก่อนสงคราม แต่ตรงกันข้าม กลับมีที่ท่าจะยิ่งทรุดลงไปกว่าเดิมอยู่ระหว่างสงครามเสียอีก ข้าวของทุกชนิดยังหายากและยังแพงขึ้นเรื่อยๆ ไปในอัตราที่น่าพิศวงและน่าวิตก ทหารต่างประเทศที่เคยเข้ามาอยู่ในเมืองไทยตลอดระยะเวลาแห่งสงคราม ได้หายไปหมดในเวลาไม่ช้า แต่มีทหารต่างประเทศอีกอย่างหนึ่งเข้ามาแทนที่ คือทหารของฝ่ายชนะสงคราม และเมื่อทหารเหล่านี้เข้ามาอยู่ได้ไม่นานนัก ชาวลื้อก็วิ่งไปถึงเรื่องความหยาบคาย และความโลดโผนต่างๆ ของทหารต่างประเทศชุดใหม่ ทำให้มีความตระหนกตกใจกลัวกันขึ้นบ้าง เด็กตัวเล็กๆ ที่วิ่งเล่นอยู่ข้างถนนหนทาง ในลักษณะที่เป็นมิตรกับทุกคนที่ผ่าน เลิกร้องทักทายทหารด้วยภาษาญี่ปุ่น เลิกร้อง "อเมริกาได้!" หรือ "บันไซ!" แต่เริ่มร้อง "โอเค!" แทน ซึ่งเมื่อพลอยได้ยินก็เข้าใจว่าเป็นภาษาฝรั่ง แต่แรกก็มีผู้ที่เกลียดชังญี่ปุ่น ในฐานะที่เป็นข้าศึกเข้ามาถูกรานนั้น เห็นว่าทหารต่างด้าวชุดใหม่นั้นเป็นมิตรเข้ามาขับไล่ญี่ปุ่น ให้ออกไปหมดจากประเทศไทย แต่นานวันเข้าความรู้สึกเช่นนั้นก็เปลี่ยนไปเป็นความสงสัย ไม่รู้ว่าทหารเหล่านั้นจะอยู่ไปอีกนานเท่าไร

พ่อเพิ่มผู้ซึ่งมาเยี่ยมอาการไข้ของพลอยแทบทุกวัน พรารกขึ้นวันหนึ่งว่า

"แม่พลอย ฉันนี่เป็นคนแปลกเสียแล้ว เมื่อญี่ปุ่นยังอยู่ฉันก็เกลียดญี่ปุ่นเข้ากระดูกดำ แต่พอเสร็จสงครามฉันเกิดสงสารญี่ปุ่นขึ้นมาทันที เพราะเห็นมันจ้องๆ น่าสมเพช ยิ่งเดี๋ยวนี้หายไปหมด ไม่มีเที่ยวเดินตามถนนหนทาง ก็ถึงกับคิดถึงเอาด้วยซ้ำไป เปื่อหน้าเจ้าพวกทหารแขกทหารฝรั่งเต็มที"

ตาอันผู้ซึ่งนั่งอยู่ด้วยหัวเราะแล้วก็พูดว่า

"คุณลุงไม่ได้เป็นอย่างนั้นคนเดียวดอกครับ ผมว่าคนไทยเราเป็นอย่างนั้นแทบทั้งเมือง เมื่อทหารฝรั่งถูกญี่ปุ่นจับมาเป็นเชลยแถวบ้านโป่ง เราก็พากันสงสารอยากช่วยเหลือเขา เวลารถไฟวิ่งผ่านแถวนั้น เคยเห็นโยนบุหรี่ยินผลไม้และของอื่นๆ ให้แก่เชลยฝรั่งกันทั้งกระบวนรถไฟ แต่พอญี่ปุ่นแพ้ถูกฝรั่งเข้ามาจับเป็นเชลย เราก็หันไปสงสารทหารญี่ปุ่น พอเห็นเข้าก็ต้องแอบให้ขนมให้หูหรืออีก เห็นจะเป็นเพราะนิสัยเราชอบเมตตาและเห็นใจผู้แพ้"

"แม่อีกก็ดอยอย่างนั้นเหมือนกัน" พลอยพูด "ใจแม่เองก็เป็นอย่างนั้น ถ้าจะว่าไปมันก็ไม่ใช่เรื่องไร้อะไรของเราสักหน่อย มันเรื่องคนอื่นเขารบกัน ใครพลาดท่าตกกระกำลำบาก แม่อีกสงสารเวทนาทั้งนั้น"

พ่อเพิ่มหัวเราะแล้วพูดว่า

"แม่พลอยนี่แกเป็นโง่ซะเขาจริงๆ ที่เดียว รบกันมาเกือบตาย เดียวนี้แกบอกว่าจะไม่ใช่เรื่องไร้ราวเอาเลย"

สำหรับคนไทยนั้น พลอยก็รู้ว่าผู้ที่มีบุญวาสนาชดระหว่างสงครามก็ได้พากันหมดบุญวาสนาไป ตามคำทำนายของพ่อเพิ่ม และมีผู้ที่มีบุญวาสนาชดใหม่เข้ามาแทนที่ แต่พลอยก็แค้นใจเสียแล้วว่าที่สนใจ และขณะนั้นก็มีข่าวใหญ่อีกเรื่องหนึ่ง ที่ดึงดูดความสนใจของพลอย ด้วยกำลังแรงยิ่งกว่าเรื่องใดๆ ข่าวนั้นคือข่าวที่พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๘ จะเสด็จนิวัติกลับพระนคร

ข่าวนี้เปรียบเสมือนยารักษาโรคให้แก่พลอยอย่างสำคัญ เพราะโรคของพลอยนั้น มีอาการอย่างหนึ่งที่ไม่มียาอะไรแก้ไขได้ และอาการนั้นก็คือขาดความสนใจต่อสิ่งต่างๆ ที่แวดล้อมตัวอยู่ในโลก ข่าวที่พระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จกลับ ทำให้พลอยบังเกิดความสนใจมากขึ้นทันที หวนคิดถึงครั้งที่เคยไปเฝ้าชมพระบารมี เมื่อตอนเสด็จกลับครั้งแรกสมัยยังทรงพระเยาว์ เวลาที่ล่วงเลยไปหลายปีหนักหนาแล้ว ปานี้จะต้องทรงพระเจริญเป็นหนุ่ม พระรูปโฉมจะเป็นอย่างไร เป็นเรื่องที่พลอยเก็บเอาใคร่ครวญไตร่ตรองด้วยความกระหายใจ ความรู้สึกนั้นเต็มไปด้วยความปิติอิ่มใจ ไม่ผิดอะไรกับความรู้สึกเมื่อครั้งลูกของตนจะกลับจากเมืองนอก เพราะความรู้สึกของพลอยที่มีต่อพระเจ้าอยู่หัว ก็เหมือนกับที่ซ้อยได้เคยว่าไว้ครั้งหนึ่ง คือมีความรักดูดีมออย่างลึกซึ้ง ไม่ซัวแต่มีความจงรักภักดี เยี่ยงพระราชาราษฎรจะพึงมีต่อสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินของตน แต่มีความรู้สึกผูกพันใกล้ชิดเหมือนกับว่า พระเจ้าอยู่หัวเป็นของตนแท้ๆ เป็นคนในครอบครัว มีสายสัมพันธ์ทางโลหิตเป็นบุตรหลานที่รักปานแก้วตา ที่ตนได้เฝ้าคอยดูความเจริญเติบโตด้วยความรัก และมีความเจตนาดีพร้อมด้วยความหวังในอนาคต ที่จะรุ่งเรืองต่อไป ด้วยความรู้สึกเช่นนี้ พลอยจึงมีอาการกระตือรือร้น เมื่อได้ข่าวว่าพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จกลับจิตใจที่เคยแห้งแล้งเพราะปราศจากความหวังและความสนใจ เนื่องด้วยถูกกระทบกระเทือนใจด้วยความทุกข์ และความผิดหวังมานานนั้น ก็กลับเบิกบาน มีผลสะท้อนถึงโรคภัยไข้เจ็บที่บั่นทอนทางกาย ทำให้มีอาการดีขึ้นตามลำดับ จนบุตรและพี่น้องพากันแปลกใจ เพราะพลอยในระยะนี้ดูเหมือนจะหายวันหายคืน จนลุกนั่งและเดินเหินได้แคล่วคล่องเหมือนคนปกติ อาหารและการหลับนอนก็อยู่ในระดับดี จนคนอื่นๆ ที่พากันเป็นห่วงในอาการไข้ของพลอยนั้น พากันเชื่อว่าพลอยได้ผ่านพ้นจากโรคแล้ว และมีแต่จะหายเป็นปกติ ในเวลาไม่ช้า

เมื่อเหลือเวลาอีกสองสามวันที่จะถึงวันพระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับ พลอยก็พูดกับตาอันด้วยถ้อยคำ ที่ตาอันต้องมองดูพลอยอย่างสงสัย พลอยพูดว่า

"อัน วันเสด็จกลับแม่อยากจะไปรับเสด็จ อันไปรับบ้ำช้อยมาด้วย เพราะคราวที่แล้วก็ไปรับเสด็จด้วยกัน"

"แต่คุณแม่..." ตาอันพูดอย่างงงๆ "คุณแม่มันไม่ค่อยสบาย เจ็บมานานเพิ่งจะค่อยยังชั่ว จะไปไหนหรือ"

"แม่ไม่เคยขออะไรที่เกินกำลังเลยอัน" พลอยตอบอย่างแน่ใจ "ธรรมดาแม่ก็เป็นคนไม่ชอบไปไหน แต่คราวนี้แม่ขอเถิด อันอย่าขัดใจแม่เลย แม่รู้สึกเหมือนกับว่าถ้าไม่ได้ไปรับเสด็จแล้ว แม่จะไม่เป็นอันกินอันนอนอีกต่อไป แม่ก็แก่แล้วอันขอให้ช่วยจัดการให้แม่ได้เห็นในหลวงให้เต็มตาสักครั้งเถิด ช่วงเวลาเสด็จผ่านไปเท่านั้น แม่ไม่ขออะไรมาก"

ตาอันคิดอยู่ครู่หนึ่งแล้วพูดว่า

"เห็นจะไม่ใช่โรคระมั่ง เพื่อนผมเขาเช่าอาคารไว้ที่ราชดำเนินอยุธยาทางเสด็จผ่านพอดี ถ้าคุณแม่ไปนั่งคอยดูที่นั่น
หาหยุดยาน้ำท่าไปเตรียมไว้ คุณแม่ก็คงจะได้เห็นในหลวงได้ แล้วผมจะไปจัดการให้"

"ขอบใจอัน" พลอยตอบอย่างดีใจ "นี่ว่าสงเคราะห์แม่เอาบุญเกิด แล้วอย่าลืมไปรับป้าช้อย"

บทที่ ๑๖ (หน้าที่ ๒)

พอถึงวันพระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับ พลอยก็พาสมาใจและหลานๆ พร้อมด้วยเด็กในบ้านอีกหลายคน ที่อยากไปรับเสด็จ
มีพวกภรรยาคุณชิต หอบอาหารกลางวันน้ำกินตลอดจนยาบางอย่าง ใส่กระเช้าโตลงเรือออกจากบ้านพร้อมด้วยตาอัน ผู้
ซึ่งเมื่อเห็นข่าวของที่เตรียมไปแล้วก็หัวเราะพูดว่า

"คุณแม่เตรียมตัวเสียรอกับจะไปทอดกฐิน"

พลอยมองดูสัมภาระต่างๆ แล้วก็หัวเราะอย่างรำเริง ตอบว่า

"แม่อันก็อย่างนั้นเหมือนกัน แต่ของที่เตรียมไปนี่ ไม่ใช่สำหรับแม่คนเดียวหรอก เด็กๆ ไปตั้งหลายคนต้องเอาไป
เผื่อ"

พอข้ามฟากมาถึงฝั่งพระนคร ตาอันก็พาพลอยและคนอื่นที่มาด้วยกัน ไปนั่งรอรับเสด็จอยู่ที่อาคารราชดำเนินอย่าง
ที่ได้นัดกันไว้ แล้วตาอันก็เอารถไปรับช้อย ผู้ซึ่งจะออกมาจากในวัง เวลานั้นยังเช้าอยู่มาก แต่พลอยก็สังเกตเห็นได้แล้วว่า
พระราชาราษฎร์ที่มาคอยรับเสด็จในวันนั้นมากมายผิดปกติ และมากกว่าวันที่ได้เห็นเมื่อตอนเสด็จกลับครั้งแรก คนทุกอายุ
ทุกวัยและทุกฐานะ ดูเหมือนจะมารวมกันอยู่ในวันนั้น ด้วยวัตถุประสงค์อันเดียวกัน คือคอยรับเสด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรง
เป็นประมุขของชาติอันแท้จริง ซึ่งทุกคนรู้สึกว่าจะขาดไปเสียนานตลอดระยะเวลาแห่งสงคราม วันเสด็จกลับวันนี้ ดูเหมือนจะ
เป็นวันสำคัญในความรู้สึกของคนทั้งหลาย เป็นวันสิ้นสุดแห่งยุคทมิฬของสงครามที่ผ่านไป และเป็นวันเริ่มแห่งยุคใหม่ ที่
ทุกคนจะได้เริ่มทำการแก้ตัว สร้างชีวิตใหม่ด้วยความแจ่มใส หลังจากความเสียโอกาสต่างๆ ที่ได้เกิดขึ้นในระหว่างสงคราม

ถ้าจะว่ากันไปแล้วความเชื่อถือและความหวังเช่นนั้น อาจเป็นของผิดพลาดปราศจากหลักเกณฑ์ในสายตาและ
ความเห็นของคนหลายคน ที่เห็นว่าพระมหากษัตริย์นั้น ก็เป็นเพียงมนุษย์ปุถุชนธรรมดา ย่อมจะไม่มีบาบริใดๆ นอกเหนือ
ไปกว่าคนธรรมดา แต่ในสายตาของพลอยและคนเป็นส่วนใหญ่ ที่ไปรับเสด็จด้วยความปีติโสมนัส และความจงรักภักดีใน
วันนั้น ผลแห่งพระบาบริได้เกิดขึ้นแล้วในใจของตน คือความชุ่มชื่นในหัวใจ ความรู้สึกอุ้นหนาฝาคั่งปราศจากความว่าเหว
ความหวังดีเจตนาดีต่อคนทั้งปวง ที่มีความจงรักภักดีร่วมกัน ต่างคนต่างมองดูกันในฐานะเป็นคนร่วมครอบครัวอันใหญ่
ปราศจากชั้นทาศติ มีความรักร่วมกัน และเจตนาดีร่วมกันในบุคคลอันเป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพบูชา บุคคลอันเป็น
สายสัมพันธ์เชื่อมโยงในความเป็นไทย และความรู้สึกอันดีต่อกัน ถูกแล้วพระเจ้าอยู่หัวยังอยู่ในวันเยาว์ เป็นแต่เพียงเด็ก

หนุ่มคนหนึ่งเท่านั้นเอง แต่เป็นเด็กหนุ่มที่เป็นของคนทั้งชาติ เป็นลูกหลานของคนที่มีอายุสูง เป็นน้องของคนที่มีอายุต่ำกว่านั้น และเป็นพี่เป็นเพื่อนของคนในวัยเดียวกับพระองค์ ความรู้สึกอย่างสนิทสนมนี้เกิดขึ้นอย่างมหัศจรรย์ ถ้าจะอธิบายด้วยความคิดของพลอยซึ่งเป็นคนโบราณ ก็จะต้องว่าเป็นไปได้ด้วยพระบารมี ในวันนี้คนเป็นจำนวนแสน รายทางจากดอนเมืองถึงพระบรมมหาราชวัง เพื่อต้อนรับคนที่ตนรักกลับบ้าน ทุกคนเต็มไปด้วยความรักความมั่นใจและความยินดี ในจำนวนคนเป็นแสนๆ นั้นจะหาใบหน้าที่โศกสลด จะหาใบหน้าที่เศร้าหมอง และจะหาใบหน้าที่ยิ่งโกรธเคียดแค้นสักใบหน้าเดียวก็ไม่มี พลอยเหลียวดูบรรยากาครอบๆ ตัวแล้วก็ขนลุกคอดหอยตีบตันไปด้วยความปิติ ที่ดูเหมือนจะให้ความปวดร้าวได้เช่นเดียวกับความทุกข์

ข้อยกกระหีบกระหอบเดินฝ่าฝูงคนมานั่งข้างๆ ตัวพลอย แล้วก็ยกผ้าเช็ดหน้าขึ้นซับเหงื่อ แล้วเอาโบกที่ตัวอย่างแรงๆ เพื่อระบายความร้อน พलगพูดด้วยเสียงที่แหบแห้งว่า

"แม่พลอยมีน้ำเย็นๆ ขอกินสักอีกเกิด ฉันกระหายน้ำจะขาดใจ"

พลอยเปิดกระติกน้ำแข็งรินน้ำเย็นส่งให้ช้อย ผู้ซึ่งรับไปดื่มแล้วรินใส่มือลูบตามหน้าตามแขน แล้วพูดต่อไปว่า

"ตั้งแต่ฉันเกิดมาจนปานนี้.....อายุหกสิบกว่าแล้ว ยังไม่เคยพบเคยเห็นคนมากเท่าวันนี้เลย พอฉันออกจากวังเห็นคนมีดีพ้ามัวฝนเต็มถนนหนทาง เต็มทุ่งพระเมรุ ฉันก็ซาอ่อนแทบจะเป็นลม พ่อฉันเขาจะพามาจริงก็ได้ เพราะเขาห้ามรถเสียแล้ว ต้องเดินแหวกคนมาจนถึงที่นี่ เจ้าประคุณเอ๋ย ไม่รู้ว่ามีมากันจากไหนมากมายเหลือเกิน"

"นั่นสิช้อย ฉันเองก็อัศจรรย์ใจ ไม่เคยเห็นอย่างนี้เลย" พลอยตอบเห็นด้วย

"แล้วนี่แม่มาอย่างนี้ทั้งเจ็บไข้ แม่ไม่กลัวมาเป็นลมตายเสียกลางทางบ้างหรือแม่พลอย" ช้อยถามอย่างครึ่งสงสัยครึ่งเป็นห่วง

"ไม่เป็นไรหรอก ฉันมาแต่เข้าคนยังไม่มากนัก" พลอยตอบ "แต่ถึงอย่างไรวันนี้ฉันก็ต้องมา ต้องมารับเสด็จ ต้องมาให้ได้เห็นจริงได้"

"ฉันก็เห็นใจ" ช้อยว่า "เป็นฉันเองเป็นตายก็ต้องมาเหมือนกัน เพราะฉันรักของฉันในหลวงองค์นี้ เกิดมาเป็นตัวฉันก็เพิ่งรักในหลวงองค์นี้เท่านั้น องค์ก่อนๆ ฉันไม่เคยกล้าไปรักท่านหรอก ฉันกลัวท่านมากกว่า แต่องค์นี้ไม่เหมือนองค์ก่อนๆ ฉันรักเอาจับจิตจับใจทีเดียว จะเป็นเพราะอะไรก็ไม่รู้ บางทีจะเป็นเพราะท่านยังทรงพระเยาว์ หรือจะเป็นเพราะฉันเป็นประชาธิปไตยไปกับเขาด้วยแล้วก็ไม่รู้"

เสียงตาอันหัวเราะอยู่ข้างหลังเบาๆ ในลำคอ ทำให้ช้อยต้องหันไปค้อนเชิงสัพยอกแล้วพูดว่า

"ดูพ่อฉันสิ ! พอฉันพูดว่าเป็นประชาธิปไตยกับเขามั่ง ก็หัวเราะเยาะ ยายแก่ออย่างฉันจะเป็นประชาธิปไตยบ้างไม่ได้หรือ ฉันอยากรู้หนัก"

หลังจากที่ได้คุยกันอยู่สักครู่ ก็บังเกิดอาการตื่นเต้นในหมู่ฝูงชนนั้นอย่างผิดสังเกต เป็นอาการบอกให้รู้ว่ากำลังจะเสด็จพระราชดำเนินผ่านมาด้วยรถพระที่นั่งแล้ว ทุกคนต่างเดินหรือวิ่งไปมาสับสน ต่างคนต่างตั้งใจจะหารที่ๆ ตนนึกว่าจะได้ชมพระบารมีพระเจ้าอยู่หัวอย่างใกล้ชิดอย่างที่สุด บังเอิญอาคารที่พลอยไปอาศัยนั่งรออยู่นั้น อยู่ริมทางเสด็จพระราชดำเนินพอดี ถึงแม้ว่าหน้าอาคารจะมีคนมายืนมิดชิดไปหมด แต่พลอยก็ลองยื่นชะเง้อทอดลองดู แล้วก็เบาใจว่าตนอาจมองข้ามหัวคน เห็นองค์พระเจ้าอยู่หัวได้โดยมิต้องออกไปเบียดคนข้างนอก เสียงชโยดังมาแต่ไกลมาก แล้วเสียงนั้นก็ใกล้เข้ามาทุกที ทุกคนยิ่งลึกลับอลหม่านยิ่งขึ้น พลอยยึดตัวตรง นึกในใจว่าเมื่อรถพระที่นั่งผ่าน ก็จะถึงกับต้องยืนปลายเท้าเพื่อให้แลเห็นได้ชัด ตาทั้งคู่จ้องมองออกไปข้างหน้า เฟงคอยจับภาพอยู่แต่ภาพเดียว ไม่ยอมเหลียวไปทางอื่น ไม่ยอมให้สิ่งอื่นมาแบ่งแยกเอาความสนใจไปจากตัวเอง เสียงชโยดังขึ้นทุกที ในที่สุดก็ดังกบก้องแก้วหู ปานแผ่นดินจะถล่มทลาย รถพระที่นั่งสิ่งข้างแล่นผ่านมาอย่างช้าๆ ธงมหาราชปลิวสะบัดพัดมาหน้ารถ ทันใดนั้นพลอยก็ต้อยกมือทั้งสองกุมที่หน้าอก เหมือนกับจะป้องกันมิให้หัวใจเต้นแรง จนหลุดลอยออกมาข้างนอก เพราะพลอยได้เห็นพระองค์พระเจ้าอยู่หัวถนัดชัดเจน ประทับอยู่บนรถพระที่นั่ง อันมีสมเด็จพระอนุชาประทับอยู่เคียงข้าง ทรงโบกพระหัตถ์กับพสกนิกร ทรงยิ้มน้อยๆ และในแวบพระเนตรเปี่ยมไปด้วยพระมหากรุณา อย่างที่คนไทยยุคนี้มีได้เคยประสบพบเห็นมาแต่ก่อน พลอยยื่นน้มน้ำตาไหลพราก ความปีติอิมเิบเหมือนกับว่าเป็นของแข็งเข้าไปกดตันหัวใจ พระเจ้าอยู่หัวทรงพระเจริญเป็นหนุ่มใหญ่ ดูช่างรวดเร็วเสียนี้กระไร หลังจากวันที่มารับเสด็จคราวโน้น พระรูปโฉมงดงามเป็นสง่าราศีสุดที่จะหาอันใดเปรียบเทียบได้ ทรงเป็นทุกอย่างและมีลักษณะทุกอย่างครบถ้วน ตามที่พลอยได้เคยนึกได้เคยฝันว่าสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินควรจะทรงเป็นและทรงมี

พลอยที่นั่นคล้อยไป พลอยก็เหลียวหาข้อข้อยซึ่งนึกว่ายื่นอยู่ข้างตัว เพื่อจะพูดจาแสดงความในใจของตน แต่ข้อข้อยก็ได้อยู่ที่นั่น และคนอื่นๆ ที่มาด้วยกันก็หายไป คงเหลือแต่ตาอันยืนอยู่คนเดียว เพราะความเป็นห่วงพลอย

"อั้น นี่เขาไปไหนกันหมด" พลอยถามขึ้น

"เขาวิ่งออกไปข้างนอกตอนในหลวงเสด็จมาถึง อยู่ข้างนอกนั่นทั้งหมด" ตาอันตอบ

"แล้วป่าข้อยเล่า หายไปไหน"

ตาอันหัวเราะชี้มือไปข้างหน้าแล้วพูดว่า

"ป่าข้อยเป็นคนวิ่งออกไปก่อน เด็กๆ จึงได้ตามไป อยู่นั่นปะไร คุณแม่เห็นไหม ไปเดินตรงนั้นนั่นแน่ โบกมือร้องชโยกับเขาเสียอีกด้วย"

พลอยมองไปทางมือชี้แล้วก็อดหัวเราะไม่ได้ นึกชมความแข็งแรงของข้อยอยู่ในใจ พลังพูดว่า

"ป่าข้อยนี่แก่งไม่หาย อั้นดูชี้ท่าแถววงกะสาวัวๆ ก็ไม่ปาน"

รถพระที่นั่งผ่านไปไกลแล้ว อีกครู่หนึ่งข้อยก็เดินแหวกคนกลับเข้ามาหา ปากก็ร้องว่า

"ไอ้ยี้ ! เหนื่อยจะขาดใจแม่พลอย แม่ทูนหัว ! ขอน้ำเย็นๆ กินเอาบุญอีกอีกหนึ่งเกิด"

พลอยรินน้ำส่งให้แล้วก็ยกว่า

"สมน้ำหน้า แก่แล้วยังไม่เจียมสังขาร เคราะห์ดีเขาไม่เหยียบตาย นั่นมันเรื่องอะไรจะต้องออกไปเดินอยู่
กลางแปลง ดูแต่บนนี้ก็แลเห็นถมไป"

"ไอ้ยี้ ! อย่ามาทำเป็นคนแก่ดูฉันหน่อยเลย ฉันเองก็ไม่ว่ามันแพ่นออกไปได้ยังไง" ซ้อยพูดพลางยกผ้าเช็ดหน้าขึ้น
ซับเหงื่อ แล้วก็ร้องว่า

"งามจริง ! เจ้าประคุณ งามอะไรอย่างนี้ ! ถ้าลูกยังสาวๆ ลูกจะวิ่งตามไปดูให้ถึงประตูวังเลย !"

"ดูซ้อยซี !" พลอยพูดแล้วก็ต้องหัวเราะอีก "เดี๋ยวเด็กๆ มันได้ยินมันจะหัวเราะเยาะเอาหรอก"

"ช่างมัน" ซ้อยตอบอย่างอารมณ์ดี "วันนี้ใครจะทำอะไรก็ไม่โกรธ แต่ท่านช่างงามเหลือเกินนะพลอย ฉันเคยอ่าน
หนังสือว่าใครต่อใครงามอย่างไรมากก็มาก เพิ่งมาเห็นด้วยตาว่าเป็นจริงไปได้วันนี้ พวกผู้หญิงสาวๆ ที่เขาวิ่งไปยืนกับฉัน
เมื่อกี้ เขากะโดดโลดเต้นกันราวกะอะไรดี"

"แล้วก็ตัวละ" พลอยขัดคอ "ฉันเห็นเดินไปกับเขาเหมือนกัน ร้องขโยราวกะสาวรุ่นๆ"

"ไอ้ ! ถึงอย่างนั้นเพียวรี" ซ้อยร้องอย่างไม่เชื่อ แล้วก็พูดต่อไปว่า "นี่แหละหนาแม่พลอย เหมือนกับที่คนแต่ก่อน
ท่านว่าไว้ละ 'อย่าว่าแต่รุ่นราวสาวแล้ว ถึงเฒ่าแก่ก็ยังคิดพิศวง' อย่าวไรละ"

"แต่ท่านงามจริงๆ นะซ้อย" พลอยอดพูดขึ้นไม่ได้ "สง่าราศีก็เท่านั้น ฉันไม่เคยพบเห็นเลย เจ้านายแต่ก่อนว่างามก็
จริงหรอก แต่ทำไมฉันไม่เคยนึกว่างามถึงเพียงนี้"

"นั่นนะซี" ซ้อยพูดไปพยักหน้าไป "งามจริงงามเหลือเกิน....เหลือเกิน จะพูดอะไรก็ไม่ถูก ฉันเคราะห์ดีอยู่หน่อยหนึ่ง
คราวนี้ ที่ท่านจะประทับในวัง อยู่ที่บรมพิมาน พลอยก็รู้ว่าในวังมันเจียบเหงาแค่นั้น คราวนี้ประทับในวังจะครึกครื้นขึ้น
บ้างกระมัง"

"ฉันว่าไม่ชั่วแต่ในวังเท่านั้นหรอกซ้อย" พลอยตอบ "เสด็จกลับคราวนี้ที่ไหนก็คงจะครึกครื้นขึ้นทั้งนั้น ทิวทั้งบ้านทั้ง
เมือง แต่ฉันได้ยินว่าจะเสด็จกลับมาชั่วคราว แล้วก็ไปนอกอีก ตรงนี้แหละที่ฉันไม่ชอบ อยากให้ท่านประทับอยู่ตลอดไป"

"ฉันก็เหมือนกัน" ซ้อยว่า "แต่ก็นั่นแหละจะทำอย่างไรได้ แต่อย่าเพิ่งไปคิดถึงตอนนั้นเลย ยังเสด็จอยู่อีกนานหรอก
ถึงจะเสด็จไปนอกอีกจริงก็ไม่เห็นแปลก เสด็จกลับอีกที่เราจะมารับเสด็จท่านอีก สนุกดีออกจะตายไป"

พอกระบวนเสด็จพระราชดำเนินผ่านไปแล้วสักครู่ ตาอันก็ออกไปเฝ้ารถมารับ พลอยนั่งคอยรถและคุยกับช้อยเรื่อยๆ ไป จนเวลาล่วงเลยไปอีกนาน ตาอันจึงได้เฝ้ารถมาจอดที่หน้าอาคาร พลอยพาลูกหลานและเด็กๆ รวมทั้งช้อยขึ้นรถ แวะไปส่งช้อยที่ประตูวังก่อนที่จะลงเรือข้ามฟากกลับบ้าน ระหว่างที่นั่งมาในรถ ช้อยก็พูดขึ้นเบาๆ ว่า

"พลอย เราสองคนนี่รับเสด็จในหลวงกลับจากนอกกันมาก็หนแล้ว"

พลอยนั่งคิดอยู่ครู่หนึ่งแล้วก็ตอบว่า

"สามหนแล้วกระมังช้อย หนแรกตอนพระพุทเจ้าหลวงเสด็จกลับจากยุโรป อีกสองหนก็แผ่นดินนี้"

"สนุกกันทุกหนจริงไหมพลอย"

"สนุกเต็มทีช้อย สนุกทุกหน" พลอยตอบ

ช้อยนั่งอยู่ครู่หนึ่งแล้วก็พูดขึ้นว่า

"พลอยเราสองคนนี่ก็ได้สนุกมาด้วยกันมากแล้วไม่ใช่หรือ"

"มากทีเดียวช้อย บางอย่างคิดดูแล้วก็เหมือนกับเมื่อวานขึ้นนี่เอง"

"นั่นนะซี" ช้อยพูดอย่างพอใจ "เราสองคนนี่ถ้าจะว่าไปก็ไม่เสียชาติเกิดหรอก"

พอรถถึงประตูวังช้อยก็ลงจากรถ ล้าลาแล้วก็กลับเข้าวังอย่างกระปรีกระเป่า ฝ่ายพลอยก็พาลูกหลานข้ามฟากกลับบ้านด้วยความอิมใจ

ตั้งแต่นั้น คนไทยเป็นอันมากก็ดูเหมือนจะพูดกันแต่เรื่องในหลวง เรื่องอื่นๆ หลายเรื่องที่ตนเคยเห็นว่าสำคัญ ดูจะหมดความสำคัญลงไป เพราะเรื่องเหล่านั้นเมื่อพูดกันไปแล้ว ก็มีแต่ความยุ่งยากใจมากกว่าความตื่นเต้นยินดี ส่วนเรื่องในหลวงเป็นเรื่องที่ก่อให้เกิดความสบายใจ ทั้งผู้พูดและผู้ฟัง ยิ่งในระหว่างหมู่คนที่ชอบตื่นเต้นของใหม่ ในหลวงก็นับว่าเป็นของใหม่เยี่ยมที่สุด เพราะมิได้ประทับอยู่ในพระนครมาเสียหลายปี พลอยเป็นคนหนึ่งซึ่งฟังเขาคุยเรื่องในหลวงได้ไม่เบื่อ เฝ้าติดตามข่าวเกี่ยวกับพระองค์ทั้งทางปากคนเล่าและทางหนังสือพิมพ์ ในระยะเวลาหลายเดือน ที่เสด็จอยู่ในพระนครนั้น พลอยได้ทราบถึงพระกิตติคุณอันประเสริฐมากมายหลายอย่าง พระมหากรุณาที่มีต่อพสกนิกรของพระองค์ และความจงรักภักดีที่ประชาชนทั้งไทยและเทศ ที่เข้ามาฟังพระบรมโพนธิสมภารได้มีต่อพระองค์เป็นล้นพ้น พลอยลองนึกย้อนหลัง นำเอาเหตุการณ์ที่ได้เห็น ไปเทียบกับสมัยแผ่นดินก่อนๆ อีกสามแผ่นดินที่ตนได้ผ่านมาแล้ว ก็รู้ว่าแต่ก่อนนั้น ถึงแม้ว่าความจงรักภักดี จะมีอยู่มากมายเพียงไรก็ตาม ความจงรักภักดีนั้นก็ได้เคยแสดงออกมาอย่างซัดแจ้งพร้อมเพรียงกัน อย่างแผ่นดินนี้ และความจงรักภักดีที่เห็นในระยนี้ ก็ดูจะเป็นความรู้สึกใกล้ชิด เป็นเรื่องส่วนตัวของคนเป็นจำนวนมาก ยิ่งกว่าที่ได้เคยเห็นมาแต่ก่อน

พลอยเองนั้นรู้สึกว่าคุณภาพโดยทั่วไป ดูจะเริ่มมีความมั่นคงยิ่งกว่าแต่ก่อน พลอยคำนึงถึงชีวิตของตน ก็เห็นว่าโรคภัยไข้เจ็บอันเกี่ยวข้องกับโรคหัวใจที่เป็นอยู่นั้น มีอาการดีขึ้นบ้าง พอที่จะกระทำกิจการต่างๆ อย่างเบาๆ ได้ ไม่ต้องนอนเป็นคนไข้เหมือนแต่ก่อน พลอยรู้ว่าโรคของตนยังไม่หายขาด และก็อาจไม่วันหาย แต่ความรู้นั้นก็มิได้ทำให้พลอยรู้สึกวิตกแต่อย่างไร ชีวิตของลูกแต่ละคนก็จะเป็นไปตามปกติ พระอันกำลังบวชอยู่อย่างสงบ ตาอันก็อยู่กับบุตรภรรยาเป็นปกติ ประไพนั้นถึงจะไม่ลงรอยกับคุณเสวีรัก แต่ก็ดูจะเป็นผู้ใหญ่ขึ้น ไม่หุนหันพลันแล่นอย่างแต่ก่อน ถ้าหากว่าตาอืดยังอยู่... พลอยนึกถึงตาอืดที่ไร ก็รู้สึกเหมือนกับว่ามีใครเอาผ้าดำที่ขึ้นและเย็นชืดเข้ามาห่อหุ้มหัวใจ เพราะเรื่องตาอืดเป็นเรื่องที่พลอยปลงไม่ตก

พลอยดำเนินชีวิตต่อไปเป็นปกติ ระหว่างนั้นเวลาที่พระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จกลับก็ใกล้เข้ามาทุกวัน ซ้อยออกมาจากในวังครั้งใด ก็มีแต่เรื่องในหลวงมาคุยให้พลอยฟัง และพอเพิ่มมาหาครั้งใดก็มีแต่เรื่องในหลวง พอเพิ่มซึ่งเป็นคนสนใจในกิจการบ้านเมือง จนพลอยเห็นว่ามากจนเกินไปนั้น ก็ยังอุตสาหะยับยั้งความสนใจนั้นไว้ ระหว่างที่ในหลวงเสด็จอยู่ และสนใจเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับในหลวงเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ

วันนั้นพลอยจำได้ว่าเป็นวันอาทิตย์ เพราะตาอันอยู่บ้านมิได้ไปทำงาน เช้าวันนั้นเป็นวันอาทิตย์ที่แจ่มใส เช่นวันธรรมดาวันหนึ่งในเดือนมิถุนายน พลอยตื่นนอนแต่เช้าเช่นเคย ไม่รู้สึกว่ามีอะไรผิดปกติไปจากวันอื่นๆ เลย ทุกอย่างดูแจ่มใสเป็นปกติ ชีวิตโดยรอบดำเนินไปอย่างเคย เรือแพยังคงขึ้นล่องอยู่ในคลองบางหลวง อย่างที่เคยเห็นมาแล้วหลายสิบปี พอดตกสายราวๆ ห้าโมงเช้า พ่อเพิ่มก็เดินหน้าชิดขึ้นบันไดเรือนขึ้นมายังที่ๆ พลอยนั่งอยู่ มีตาอันนั่งเล่นกับลูกชายคนเล็กอยู่ใกล้ๆ

"แม่พลอย ! พ่ออัน !" พ่อเพิ่มพูดด้วยน้ำเสียงที่พลอยไม่เคยได้ยินมาแต่ก่อน "เกิดเรื่องใหญ่แล้ว ในหลวงสวรรคต"

พลอยสะดุ้งแทบสุดตัว พลางร้องว่า

"คุณหลวงเอาอะไรมาพูด ไม่จริง ! ฉันไม่เชื่อ ! ท่านยังหนุ่มแน่นออกอย่างนั้นจะสวรรคตได้อย่างไร !"

ตาอันเหลียวดูพลอยด้วยสายตาที่เป็นห่วงและตกใจระคนกัน

"ฉันแวะเข้าไปกินกาแฟที่หน้าวังก่อนที่จะข้ามมานี้ ได้ยินเข้าพูดกันที่นั่น"

พลอยรู้สึกโล่งใจขึ้นมาครั้นๆ ชาวร้านกาแฟของพ่อเพิ่ม ! ซึ่งแน่นอนว่าจะต้องผิด แต่คนสมัยนี้ก็ช่างเหลือเกิน เขาเรื่องที่ไม่จริงและสุดแสนจะอัปมงคลมาพูดเล่าลือกันง่าย ๆ เสียงพ่อเพิ่มพูดเพิ่มพ้ำว่า "จริงนาแม่พลอย . . . จริงๆ พ่ออัน" แต่พลอยก็ไม่สนใจ นึกได้แต่อย่างเดียว คราวนี้พ่อเพิ่มต้องผิด จะถูกได้อย่างไร เมื่อพ่อเพิ่มเก็บเอาข่าวลือที่เป็นไปไม่ได้มาอ้างว่าเป็นจริง

พอบ่ายโมงซ้อยก็ออกมาจากในวัง เมื่อเห็นการแต่งตัวของซ้อยที่แต่งดำทั้งชุด พลอยก็ได้แต่นั่งนิ่งเหมือนถูกตรึงอยู่กับที่

ซ้อยเดินร้องไห้ น้ำตาอาบหน้าขึ้นเรือนมา ในใจของพลอยก็ได้แต่ร้องว่า "ไม่จริง ! ไม่จริง ! ไม่เชื่อ !" แต่ก็ไม่กล้าเอ่ยปากถาม เพราะในใจนั้นอยู่รู้ว่าจริงเสียแล้ว ซ้อยมาแล้วรายละเอียดบางอย่าง เกี่ยวกับการเสด็จสวรรคต ซึ่งทำให้เหตุการณ์ทั้งหมดไม่น่าจะเป็นไปได้ยิ่งขึ้นไปอีก หลังจากนั้นท้องฟ้าดูมืดครึ้มลง และทุกอย่างก็มืดครึ้มไปตาม เสียงลมพัดเสียงนกร้อง และเสียงน้ำไหลหน้าบ้าน ฟังดูเหมือนคนร้องไห้....

ซ้อยกลับไปแล้ว บอกว่าคงมีงานในวัง ต้องรีบกลับ ซ้อยผู้ซึ่งเป็นชาววังมีฐานะ และจะเป็นต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด รีบกลับเข้าวังเพราะเป็นห่วงหน้าที่ พลอยลุกเดินช้าๆ เข้าไปเอนหลังลงนอนที่บนเตียง รู้สึกเหนื่อยและเพลียยิ่งกว่าที่ได้เคยรู้สึกมาในครั้งใด พลอยลงนอนหลับตาหนึ่งๆ พยายามจะไล่ความนึกคิดทั้งหมดออกจากสมอง

"ไม่น่าเลย" พลอยนึกในใจ "ยังหนุ่มแน่นสวยงามออกปานนั้น ไม่น่าเลย แต่ก็สวรรคตไปแล้ว ทั้งที่ทรงเป็นถึงพระเจ้าอยู่หัว มีคนรักทั้งแผ่นดิน ..... นับประสาอะไรกับตาอืดซึ่งเป็นเพียงลูกเรา จะตายไปไม่ได้ ขนาดพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงเปี่ยมไปด้วยพระรูปพระโฉมและสมบัติอื่นๆ อีกมีรู้จักเท่าไร ยังหลีกเลี่ยงไม่พ้น บรรทมอยู่ถึงบนพระที่นั่ง แวดล้อมไปด้วยราชบริพาร ความตายยังจุเข้าใจจนถึง นับประสาอะไรแต่ลูกเราตัวเรา...ในที่สุดก็ต้องเหมือนกันทั้งนั้น ผิดกันแต่เวลา"

พลอยรู้สึกเหมือนกับว่าตัวลอยขึ้นสู่เบื้องสูงในขณะนั้น ความทุกข์ทั้งหลายที่เกิดแก่ตัวมาหลายครั้งหลายครา ดูเหมือนจะเริ่มหลุดพ้นไป พลอยนึกถึงคุณเปรมซึ่งดูเหมือนจะมากอยู่ใกล้ตัวทุกครั้งที่ยังเกิดความทุกข์โศกเศร้า

"คุณเปรม..." พลอยร้องเรียกอยู่ในใจ "ฉันไม่เข้าใจอะไรหลายอย่าง ถ้าคุณเปรมยังอยู่ฉันก็คงจะถามได้ แต่ก็ช่างเกิดไม่เป็นไร...ว่าที่จริงฉันก็เริ่มจะเข้าใจอะไรได้บ้างแล้ว แต่ฉันอยู่มานานเต็มที คุณเปรม.....ได้เห็นอะไรที่ไม่นึกว่าจะเห็นและไม่อยากจะเห็น... ฉันอยู่มาจนถึงสี่แผ่นดินแล้ว คุณเปรม...สี่แผ่นดิน...นานหนักหนา ฉันเหนื่อยเต็มที เหนื่อยจะขาดใจ...คนสี่แผ่นดินนั้นแก่เกินไปกระมัง หรือว่าฉันจะเหนื่อยเพราะเรื่องอื่นก็ไม่รู้.....สี่แผ่นดิน....."

เย็นวันนั้น วันอาทิตย์ที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๙ น้ำในคลองบางหลวงลงแห้งเกือบขอดคลอง หัวใจพลอยที่อ่อนแอลงด้วยโรคและความทุกข์ทั้งหลายทั้งปวงก็หลุดลอยตามน้ำไป

จบบริบูรณ์

Fourth Reign

Chapter 16

Phloi was ill for several months and grew increasingly weak. Even though her children and other relatives tried to take the best care of her, the patient's feelings were an important obstacle, to wit, even though she hadn't given up on her will to live, she didn't have any enthusiasm to go on living. She wasn't in any way worried about her own condition but behaved as if she left herself drift along the tide of fate, didn't try to get better and had no will to fight. An even more important obstacle to treatment was the penury of drugs at the time, especially for her ailment, a rare disease affecting the heart which required several kinds of special drugs that were hard to find, because the volume of those drugs before the war was small compared to those needed for more usual diseases. When war started, those drugs were used up. The few that were left were hoarded to be sold at astoundingly high prices. The doctor who treated Phloi himself didn't know where to find the drugs he needed to treat her and merely jotted down their names and said that they would be very useful if they could be found.

The penury of drugs thus was a big problem over which they had to consult one another constantly. One day, Khun Seiwee came to the Bang Luang Canal house to see both Phloi, who was ailing, and Praphai, who had come to take care of her mother. As they sat talking for a while An took out the paper where the drugs were listed, had a look at it and then said, 'Seiwee, you know many people. Try to see if you can find those drugs for Mother. I've been looking for them just about everywhere but can't find any.'

Khun Seiwee took the list, looked at it, then took out a note-

FOUR REIGNS/KUKRIT PRAMOJ

book from his shirt pocket and then turned to smile at Phloi and said slowly, mouthing every word as always upset her, 'It is no problem, Mother. I am glad to repay my debt of gratitude to you to the full. Those drugs, other people may not find them, but I think I can. Don't worry, Mother.'

The next day, he came to the house in the afternoon. An, who worried about the drugs, asked about them as soon as he saw him. Khun Seiwee was silent for a moment and then said, 'Everything in this country of ours can be found if we know where to look for it. The important thing is whether we can pay the required price or not.'

'Come on, Seiwee,' An said heatedly. 'Whatever the price, Mother must be cured, that's all that matters.'

'The drugs you asked for are injections,' Khun Seiwee explained. 'They are hard to find because there are very few of them. A friend of mine has some. When he knew it was for Mother, he was glad to sell them for less than the market price.'

'How much will he sell them for?'

'Four thousand two hundred per shot,' Khun Seiwee said with a straight face.

Phloi was so shocked when she heard the price of just one vial that her heart almost stopped beating for good.

An was clearly taken aback. He answered dilatorily, 'That's good, Seiwee, but let me try another source and see what they say first. Anyway, we'll let you know.'

'As you wish,' Khun Seiwee said. 'But don't delay for too long because in another few days the price might go up again. These days, prices increase every day.'

An clenched his teeth and didn't answer and sat smouldering until Khun Seiwee took his leave. As soon as he was gone, Phloi, who had lain on her bed listening quietly, called An in a low voice for him to come and sit close to her. When he had sat down on the edge of the bed, she said, 'An, don't buy that drug. It's far too expensive.'

'Good grief, Mother!' An exclaimed in a near whisper. 'Why scrounge at this point?'

‘I don’t want to scrounge,’ Phloi answered in a low voice. ‘But I’ve always used money in useful ways. That drug, it isn’t that one injection will be enough to cure me, there must be several. At four thousand two per shot, that’s forty two thousand for ten shots, and the price might go up in time. Before long that one drug might cost us a hundred thousand baht.’ She stopped speaking, resting for a while and then heaved a sigh. Then she resumed speaking in a low voice. ‘With this kind of outlay, think carefully, An. My life isn’t worth that much.’

‘Mother!’ An uttered this one word and then hung his head and cried next to his mother, unable to control himself.

Phloi stroked his head softly and then answered, ‘Don’t worry too much about me, An. I’m not hurting much. And that drug, even if we get it, won’t cure me right away. Illness depends very much on fate whatever one does. Some people have lots of drugs and won’t get well, and often die.’

‘It isn’t that, Mother,’ An said in a voice full of resentment. ‘I’m very sorry because I can see through him clearly this time.’

‘Whom do you mean? I don’t understand,’ Phloi said.

‘Seiwee,’ An told her. ‘I know very well that he has invested in the drug business and that he has that drug, but even though he knows you are seriously ill and you must have that drug, he has the cheek to come and tell us he’s selling it for four thousand a shot.’

‘Well, he’s trading with his partners. Maybe it’s a joint investment. Perhaps he’s afraid of their reaction if he gave it away,’ Phloi said, groping for excuses.

‘Even then, filthy rich as he is he could sell at cost, but here he comes and adds a huge mark-up ... Never mind, Mother, I’ll go and find the drug somewhere else. Maybe I’ll get it cheaper. I asked him only to find out how he would react.’

When she heard An’s answer, Phloi merely heaved a sigh. She didn’t resent her son-in-law’s lack of generosity but was taken aback by the deterioration of goodwill in general. Generosity and loving kindness seemed to have disappeared from this world. Even Phloi herself, who was better off than most, still had to feel hard-pressed when she was ill. What was it like for those who had less?

An must have been very angry and resentful with Khun Seiwee over this. The next day he managed to buy the same drug from somewhere else, though he didn't get as many vials as the doctor had ordered. When Pherm came to the house that day, An told him the story.

Pherm shook his head in discouragement and said, 'Never mind, An. No matter how rich people of that ilk will be, I believe that in this world there is merit and karma. Those with an evil heart, even if we don't see them, heavenly powers do. You just wait. Before long they'll wash their knees with their tears.'

'I'm afraid it won't be like that, Uncle,' An said.

'Oh? Why not?'

'I look at the world every day and I can't get myself to believe in anything at all. Those who are honest, sincere, helpful to others as well, turn out to be losers, they'll never prosper, but those who are flatterers, who are fickle, who cheat others, they prosper at all times because they always sell out in time.'

'But that's very bad, young man,' Pherm exclaimed.

'Very bad, yes, but for people like us. For them, it isn't bad. It's good and getting better every day,' An answered grimly.

'You mean that there's no fairness in the world, is that it? That doing evil doesn't bring you evil?' Pherm asked dubiously.

'I wouldn't put it quite like that,' An answered. 'Evil must result in evil. But what results there are don't necessarily befall those who do evil, but also others who know nothing about it. As when you cheat someone and get arrested, you pay the price, but in most cases if people cheat one another, they don't let themselves be caught. The negative result of being cheated happens all the same, but it affects others who don't cheat or aren't aware of it.'

'Uh, hard to say, hard to say,' Pherm fenced. 'I can't quite bring myself to believe this.'

Phloi, who lay listening to the two of them, said, 'I think as you do, An ... I've long thought like that, and that's why I don't want to do evil, I don't want to commit sins.'

Pherm turned to look at Phloi and then muttered, 'Well now, mother and son echo each other. I don't understand what you're talking about.'

‘It’s true, you know, Khun Luang,’ Phloi maintained. ‘If I did something evil knowing that I would be paid back with evil, that it wouldn’t affect others, I wouldn’t fear evil all that much, and I might commit sins like everyone else because good or bad concerns only me. If I go to hell, it’s I who go there, so what? If we want to commit evil, we must be ready to face the consequences. It’s like when you want something: you have to spend money to buy it. But from what I’ve seen, it’s always the others who have nothing to do with it who suffer the consequences, so I can’t bring myself to commit sins because I’m afraid others might suffer.’

‘Let’s talk about something else, Phloi. Take pity on me,’ Pherm said wearily.

Phloi’s condition kept going from bad to worse in the months before the war ended. The penury of drugs made her treatment partly inefficient and she made up her mind to pay no attention to the state of her body. She felt as if she was disabled, found it difficult to do anything, and the more time passed the more she felt that she had to rely on others entirely. This sort of feeling left her all the more dispirited.

One day, Pherm came to see her and after talking about other matters as usual, he said, ‘I think the war won’t last much longer. I think it’ll soon be over. Now Germany has been thoroughly defeated, only Japan remains. A few days ago, America dropped a new kind of bomb on Japan. The people died in the hundreds of thousands.’

‘Like the world-consuming blaze at the end of time,’ Phloi thought at once. ‘When will men stop killing men?’ But what her mouth said was, ‘What kind of bomb is it that is so disastrous? How dreadful!’

‘They call it an atomic bomb,’ Pherm answered. ‘It’s much, much more destructive than those that rained down on us. A single bomb can erase a whole town, killing everybody. So I think Japan can’t go on fighting for long. They must lose for good. Think about it: if they keep fighting, another dozen bombs or so and the entire Japanese archipelago will be destroyed.’

‘Good grief!’ Phloi exclaimed in a feeble voice. ‘And those people who die all over town must be people like us, old people, children, all innocents.’

‘Alas, Phloi,’ Pherm said. ‘The longer they fight the worse it is. If they stop, it’ll be good. The survivors will be fine. But that bomb I can’t help thinking about it. A friend of mine told me they just invented it in America. It’s frightening.’

‘It must be huge, don’t you think, to be able to bring such destruction,’ Phloi said out of simple curiosity.

‘That’s the thing, you see,’ Pherm said with obvious pride as if he had invented the atomic bomb himself. ‘He said the bomb was the size of an ordinary bomb or a little smaller actually, but tens of thousands of times more destructive.’

‘I can’t believe it, but then you must know this better than I.’

‘It’s true, you know.’ Pherm laughed. ‘This is no silly joke. It’s a most important matter actually. We can say that humankind has entered a new era. Think about it. We were born in an era when people still fought with knives and sticks of wood, or shot themselves with flintlocks and pistols. Being airborne was only to be found in epic tales. And we’ve lived until people can fly and drop bombs of a new type, one explosion and a whole town is gone, like with the Pharamart arrows in the *Ramakhian*. It’s been a life worth living, I say.’

‘And has anything improved?’ Phloi couldn’t help asking, even though in her heart she didn’t want to speak. ‘I’ve only seen people killing one another and those who don’t die are left in dire trouble, starving, with no clothes to put on.’

‘You must be patient. It won’t be long. In a little while the war will be over, we’ll all be fine. Just wait.’

‘Another of your premonitions, is it?’ Phloi asked with a smile, thinking of the various erroneous predictions her brother always liked to make.

‘Nothing of the sort.’ Pherm laughed. ‘I’m being rational. Everybody says the same thing.’

But finally it was as Pherm had predicted, because after Bangkok had been heavily bombed and the two electric power stations were destroyed, which led to power outage and water shortage, shortly thereafter and totally unexpectedly, the war ended quietly and suddenly, just as it had started one morning. The news was all over town

that the war was over, with Japan admitting defeat by the Allies. Pherm hurried over to see Phloi as soon as he learned the news in the morning. He went up the steps with a grin on his face and when he saw Phloi said, 'This time it's great fun, Phloi. Germany surrendered first, and then Japan this morning. There only remains superpower Thailand left to fight alone against England and America!'

'You must be very happy this time,' Phloi said.

'Who wouldn't? This time it's the end of our troubles at last. Prices will go down now.'

'I'm not so sure about this. We've been held at the throat for years, there has been much fighting and killing and then with no fighting any longer suddenly everything will be fine and dandy as before? I can't believe that, Khun Luang.'

Phloi's views on this matter proved to be correct. Even Pherm and many others who used to think that everything would be fine and return to normal when the war was over had to acknowledge that her opinion was better than theirs eventually because, even though the war was over and the participation of Thailand in that war, such as her alliance with Japan or her declaration of war on England and America, had been annulled, the overall situation didn't seem to indicate a return to normal as before the war but on the contrary seemed to be getting worse than during the war itself. Goods and foodstuffs of all kinds were still hard to find, with prices soaring to frightening and worrying levels. Foreign soldiers who had been coming into the country throughout the war had all disappeared in little to no time, but foreign soldiers of another persuasion had come in instead, that is, the soldiers of the winning side, and not long after those soldiers had arrived, rumours went around about the coarseness and daredevilries of all kinds on the part of this new batch of foreign soldiers, leading to much fear. The little children that ran along the streets being friendly with all passersby gave up greeting people with Japanese words, stopped shouting '*Arigato!*' or '*Banzai!*' and began to shout '*Okay!*' instead, which, when Phloi heard it, she understood must be farang language. At first there were people who hated Japan as an invader and saw the foreign soldiers as friends who had come to kick

all Japanese troops out of Thailand, but as time passed that feeling changed to wondering how long those soldiers would stay.

Pherm, who came to find out how Phloi fared almost every day, remarked one day, 'I think something is wrong with me. When the Japanese were here I hated them to the marrow, but now that the war is over I feel pity for them because I see they are shamefully meek. Even more so now that they are gone, that they are no longer all over our streets, I've come to miss them. I'm totally fed up with those farang soldiers.'

An, who sat there too, laughed and then said, 'You are not the only one to feel like that. I think almost all of us Thai people are like that. When the farang soldiers were captured by the Japanese around Bang-pong, we all felt pity for them, we wanted to help them. When the train passed by, I used to see passengers throwing cigarettes, fruits and other things to the farang detainees, the whole train. But now that the Japanese have lost and are detained by the farang, it's the Japanese soldiers we pity. Whenever we see them, we give them cakes and cigarettes on the sly again. I think it's because we are charitable and have sympathy for losers.'

'I think so too,' Phloi said. 'I too am like that. All things considered, it has nothing to do with us; it's other people fighting. Whoever makes a wrong move and is in trouble I pity.'

Pherm laughed. 'My sister is really living on another planet,' he said. 'We almost died in the fighting and now she says it has nothing to do with us.'

On the Thai side, Phloi knew that the people who had been on top during the war had lost all power as Pherm had predicted and a new group of influential people had come up instead, but she was too old to pay attention to this and besides around that time came an announcement which monopolised her attention: His Majesty Rama VIII was to return to the capital.

This news could be compared to an important drug for her, because of one of the symptoms of her illness which no drug could treat or cure, and that symptom was her lack of interest in what was happening around her. The news that His Majesty would be back re-

kindled that interest, and she recalled the time when she had gone to admire him upon his first return. That was several years ago and he was very young. By now he must have grown into a young man. What he would look like was something Phloi reflected upon and pondered with much pleasure. The delight she felt was no different from what she had felt when her children were to return from abroad, because the feeling she had for His Majesty was like what Choi had told her once: a deeply absorbing love, not just loyalty as the populace had for their sovereign, but a sense of close kinship as if His Majesty really was hers, a member of the family, a blood relation, a beloved child or grandchild whose growth she had watched with love and benevolence, along with hopes of a prosperous future. Thus it was that she felt much better at the news that His Majesty would be coming back. Her heart, which had lain fallow because it was devoid of hope and interest after enduring much sorrow and disappointment, began to blossom again, which led to some improvement in her physical condition, so that her children and siblings wondered, because she now seemed to be on her way to recovery as she could sit up and walk sprightly like someone in good health. Food and sleep were satisfactory, so that those who worried over her health believed that she had seen the worst of it and would recover before long.

When only a few days remained before His Majesty returned, Phloi told An, with words which had him stare at her dubiously, 'When His Majesty returns, I want to go and attend. Go and fetch Auntie Choi as well, because the last time we went together.'

'But Mother...' An said, in a turmoil. 'You've only just recovered and it's still touch and go. Are you really up to it?'

'I've never asked for more than I can handle, An,' Phloi answered with certainty. 'Usually I don't like to go anywhere, but this time I do. Don't disappoint me. I feel that if I don't go this time I'll never be at peace. I'm old, An. Please arrange for me to go and see His Majesty this once, while he drives by, that'll be enough. I'm not asking for much.'

An thought for a moment and then said, 'I don't think there will be any problem. A friend of mine rents a place on Ratchadamnern,

just on the route. If you sit and wait there, taking along your medicine and water, you'll be able to see him. I'll arrange it for you.'

'Thanks, An,' Phloi answered happily. 'Think of it as making merit for your mother, and don't forget to get Choi.'

On the day of the king's return, Phloi took along Somjai and her grandchildren, the several housemaids who wanted to see His Majesty, as well as Phuang, Khun Chit's wife, who carried food for lunch, water to drink as well as some medicine in a big basket, and they all left the house by boat, together with An, who, when he saw the basket, laughed and then said, 'You look ready to go on a Kathin, Mother!'

Phloi looked at the various implements and then laughed joyfully and answered, 'That's what it looks like. But this isn't all for me. There are many young ones going along too. So we have all of this just in case.'

When they had crossed the river to the Bangkok side, An took the whole party to go and wait in a building on Ratchadamnern as had been agreed and then took a cab to go and fetch Choi, who would come out of the palace. It was still very early in the morning, but Phloi noticed that the populace who had come to catch sight of their sovereign that day were unusually numerous, more so than what she had seen on the day His Majesty returned for the first time. They seemed to have gathered there for the same purpose of welcoming back the Lord Above Their Heads, who was the true leader of the nation and whom everyone had missed during the whole length of the war. His return today seemed to mark an important date in people's feelings, as the end of the barbarity of war they had gone through and the beginning of a new era in which everyone would reform themselves and build a bright new life after so many missed opportunities during the war.

All things considered, this belief and hope might be mistaken and unfounded in the eyes of many people who considered that the king was just an ordinary human being who had no more charisma than any other citizen, but in the eyes of Phloi and the great many people who had come to welcome him with delight and with loyalty that

day, his charisma was already effective in their hearts, through cheerfulness, a feeling of stability, an absence of loneliness, goodwill and good intentions towards all those who had loyalty in common. Each looked at the others as members of the same vast family without bias and with a common love and common goodwill towards one individual who was the focus of their veneration, one individual who united them as Thais and in their good feelings towards one another. True, His Majesty was still a young man, a teenager still, but he was a teenager who belonged to the whole nation, he was the grandson of the aged, the little brother of the middle-aged and the big brother and friend of the younger generation. This feeling of closeness had come about miraculously. To explain it according to Phloi's thinking, the thinking of a woman of the past, one had to say that it was due to the royal charisma. That day, hundreds of thousands of people lined the way from Donmuang to the Royal Palace to welcome back home the one they loved. Everyone was full of love, confidence and contentment. Among those hundreds of thousands, you wouldn't have found a single face that was sorrowful, sad, angry or resentful. Phloi looked around and her hair stood on end and the lump in her throat was from rapture which seemed to be just as painful as sorrow.

Choi, gasping for breath, pushed her way through the crowd and came to sit beside her. She raised her handkerchief to mop her face and then waved it vigorously at herself to fight the heat while saying in a raucous voice, 'Could I have some cold water, Phloi? I'm terribly thirsty.'

Phloi hurriedly opened the icebox, poured some water in a cup and passed it to Choi, who took it, drank some and poured the rest over her hands and then stroked her face and arms, after which she said, 'Since I was born up until now ... in more than sixty years, I never saw as many people as today. When I came out of the palace, I saw a human tide all over the roads, all over the Royal Esplanade. My legs wobbled and I almost fainted. An couldn't drive me there because cars weren't allowed through, so I had to walk through the throng all the way to here. Good heavens! I don't know where they all come from, so many of them.'

‘Indeed, Choi. I’ve been marvelling too, I’ve never seen the likes of it,’ Phloi said.

‘But look at you here. You are still not well: aren’t you afraid of passing out in the middle of it all?’ Choi asked with wonder and concern.

‘Never mind. I’ve been here since early morning, there weren’t so many people,’ Phloi answered. ‘But no matter what, I had to come today, I had to attend, I couldn’t miss it.’

‘I understand you exactly,’ Choi said. ‘If it was me, I’d come even if I were to die, because I love him, this king. Since I was born, this is the first king I have loved. The previous ones, I didn’t dare to love, I was afraid of them rather, but this one is not like the others. I love him truly, I don’t know why, maybe because he’s still so young, or maybe because I love democracy like the rest of them, who knows.’

The sound of An’s chuckle behind her made Choi turn and frown at him in jest, and then she said, ‘Look at young An here. When I say that I’m democratic, here he goes laughing at me. An old hag like me can’t love democracy, is that what you are thinking?’

After they had been chatting for a while, there was unusual excitement in the crowd, which meant that the royal apparition was imminent. People walked or ran in confusion, each looking for a place where they thought they would have the best view of His Majesty. The building where Phloi sat waiting bordered the road the motorcade would take. As the front of the building was thick with people, Phloi stood up and craned her neck to check if she could see over their heads and was relieved to find out that she could; she would catch a glimpse of His Majesty without having to go out amongst the crowd. Hoorays came from far away and then drew closer and closer. The confusion amongst people increased. Phloi stood erect, thinking that when the royal car would drive past she would have to tiptoe to have a good view. Her eyes stared straight ahead getting ready to see only one spot without looking sideways, unwilling to let anything divert her attention. The hoorays grew louder still. Finally, they were all around bursting her eardrums as if the land was collapsing. The ivory-coloured limousine drove by slowly, the royal standard fluttering up front. Right then Phloi had to raise both

hands to her chest as if to prevent her heart from thumping so hard as to slip out of it, because she saw His Majesty clearly sitting in the royal car with his younger brother by his side, waving his hand to the populace, a gentle smile on his face and his eyes full of royal kindness as Thai people of the era had never encountered before. Phloi stood still, tears flowing down, so enraptured that it was as if something hard was pressing against her heart. His Majesty had grown into a young man seemingly quite rapidly since she had seen him that last time. Nothing could compare with his royal appearance, so handsome, so full of majesty. He was everything and had all the traits she had always thought the Lord of the Land should have.

When the royal car went out of sight, Phloi turned to look at Choi, whom she thought stood beside her, to talk to her and express what she felt, but Choi wasn't there and the others who had come together had disappeared, leaving only An, who had remained out of concern for his mother.

'Where has everybody gone?' she asked.

'They raced outside when His Majesty came by. They are all outside.'

'What about Auntie Choi? Where is she?'

An laughed, pointed upfront and then said, 'She was the first to run outside, so they all followed her. She's over there. Can you see her? She went prancing over there, waving and shouting hooray like everyone else.'

Phloi looked in the direction An's finger pointed and couldn't help laughing, admiring her friend's stamina, as she said, 'Auntie Choi is really something, isn't she? Look at her. Doesn't she look like a young woman?'

The royal carriage now far away, Choi made her way back through the throng and she shouted, 'Oh my! I'm so exhausted. My darling Phloi, I beg of you, let me have another drop of cold water, for the love of me.'

Phloi poured her another cup and gave it to her while teasing her with 'Serves you well, old as you are you don't know how to spare yourself. You are lucky they didn't stomp you to death. What was the idea of going out dancing in the heat? From here you could see clearly.'

'Oh, don't play the old woman with me, will you. I don't even know how I made it out there,' Choi said while raising her handker-

chief to dab at her face, and then she exclaimed, 'How handsome! Good Lord, so handsome! If I was still young, I'd have run after him all the way to the palace gate!'

'Oh, you, Choi!' Phloi said and burst out laughing again. 'If the young ones hear you, they'll laugh their heads off.'

'Who cares?' Choi answered good-humouredly. 'Today, no matter what, I won't get angry, but he's so handsome, you know, Phloi! I've read so many reports of how handsome he is, but only today did I see with my own eyes how true it is. The young women who ran out to stand with me just now were jumping with joy you should have seen how.'

'And you too,' Phloi interrupted. 'I saw you jumping about with the lot of them, and shouting hooray like a young girl.'

'Oh? Did I, really?' Choi exclaimed as if she didn't believe it, and then went on saying, 'Well, isn't it as they used to say in the past: "*Young lasses and old crones, he leaves them all agog*"?'

'But he's really handsome, you know, Choi,' Phloi couldn't help saying in turn. 'Such bearing I'd never seen. Our old Lords, handsome they were indeed, but did I ever think they could be as handsome as this?'

'Exactly,' Choi said as she nodded. 'Really handsome, too handsome actually ... It goes beyond words. I'm lucky for once. This time he'll stay in the palace, at Borom Pimarn Hall. You know how forlorn it has been in the palace. Maybe his staying there this time will liven up things.'

'I think it won't be in the palace only,' Phloi said. 'Now that he's back, it'll be lively everywhere, all over town, but I heard he'll be here only for a while and then go abroad again. This is what I don't like. I'd like him to stay for good.'

'Don't I too,' Choi said. 'But then, what can we do? Let's not think about his leaving just now: he'll still be here for a long while. Even if he goes abroad again, I don't see anything wrong. Next time he comes back we'll come out again to greet him. It's such fun.'

Shortly after the whole royal procession had gone past, An went out to get a car to take them back. Phloi sat waiting for him and chatted with Choi until, after quite a long time had gone by, An drove up

to the front of the building. Phloi had everyone get in the car, including Choi who was to be dropped at the palace gate before they went to take the boat to return home. While they sat in the car, Choi said in a low voice, 'Phloi, how many times have the two of us gone out to welcome the king back home?'

Phloi thought for a moment and then answered, 'Three times. The first time was when the previous king returned from Europe, and twice for this king.'

'It was fun every time, wasn't it?'

'Very much so, Choi, every time,' Phloi answered.

Choi was silent for a while and then said, 'We've had lots of fun together, haven't we?'

'Very much so. Thinking back, it feels like yesterday for some.'

'Exactly,' Choi said with satisfaction. 'All things considered, the two of us have had a full life.'

When they reached the palace gate, Choi got out of the car, took her leave and then went back into the palace sprightly. Phloi was left with taking her party across the river back home with a full heart.

From that day, His Majesty became the main topic of most people's conversations. All other topics paled in comparison, because whatever their importance, they were likely to induce discord and cause tension and worry, whereas talking about His Majesty made everyone feel at ease, and for those who were interested in the latest news, he was very hot news as he had not lived in the capital for many years. Phloi never tired of listening to conversations about him and she also kept up with the royal news in the newspapers. During all the months that he stayed in the capital, Phloi heard and read of many instances that told of his sublime glory, of his kindness to his subjects and of the loyalty of those, Thai and foreigners alike, who sought his protection. Comparing what she was witnessing with what she had known of the three previous reigns, Phloi felt that the loyalty to the throne that had always been present in the hearts and minds of the people had never been so openly and widely demonstrated as in the current reign, and that this loyalty was felt by most people in a more personal, more intimate way.

She could feel that the general situation was more stable than before. As for herself, the pains and strains due to her heart condition had eased off enough for her to cease being bedridden and move about and do small chores. She knew very well that she was not cured and would never be, but this did not in any way alarm her. Her children were leading normal lives – Own was endowed with the peace of monkhood; An was a responsible family man; and Praphai, even though she was not getting along too well with her husband, seemed more mature these days and could be trusted not to do anything rash. If only Ort was still alive... Whenever she thought of him, Phloi felt a cold, wet shroud wrap itself around her heart, and she knew her sorrow would stay with her until the end of her days.

She led a simple life and the days went by, bringing closer the time when His Majesty would leave again for a last, short stay abroad. Whenever she left the palace to visit her, Choi was full of stories about the king, and whenever Pherm came visiting, he too was full of stories about the king. Pherm, who was particularly interested in political affairs – too much, to her taste – tried his best to hold back while His Majesty was here and concentrated instead, like everybody else, on any titbit that had to do with the Royal Person.

That day – it was a Sunday, because An was at home and had not gone to work – that Sunday morning in the month of June, Phloi woke up at dawn as usual. It was a day of bright sunshine like any other day, and everything looked fine and ordinary. Life was going on, and the boats and rafts floated up and down the Bang Luang canal as they had for many decades.

Towards eleven that morning, an ashen-faced Pherm came up the stairs and walked to the corner of the veranda where Phloi sat and An was playing with his son.

‘Phloi! An!’ Pherm said with a voice Phloi had never heard before. ‘Terrible news – the King is dead.’

Deeply shocked, she shrieked: ‘What are you saying? That’s not true! It can’t be. He is too young, he can’t possibly...’

An looked at her with concern and alarm.

‘I stopped for a cup of coffee at the shop in front of the Grand

Palace,' Pherm went on. 'Everybody was talking about it.'

Phloi felt greatly relieved. Brother Pherm's coffee-shop rumours! No truth in them. People these days would stop at nothing, even the most ill-omened lies, just for the sake of gossip.

'It's true, you know, Phloi! It's true, An!' Pherm said in a tearful voice. But Phloi did not pay him any attention, thinking only that he must be wrong this time. How could he be right when he maintained that such an unbelievable rumour was true?

Choi came from the palace about one o'clock and as soon as she saw her all dressed in black, Phloi stayed transfixed where she was sitting. Choi walked up the stairs in tears, but Phloi's heart could only cry: 'It's not true! Not true! I won't believe it!' Yet she did not dare to ask any questions because her heart also knew that it was indeed true.

Choi gave her certain details about the King's death which made the event even more unbelievable. It was growing dark outside and the wind and the birds and the water sounded like someone crying...

Choi left, saying there was much to do in the palace and she had better hurry back – Choi, who had spent her whole life in the palace and who would keep doing her duty there till the end of her days. Phloi rose to her feet and slowly walked to the bed to rest her aching back. She had never felt so tired and feeble in her life. She lay down and closed her eyes and tried to stop thinking altogether.

But rambling thoughts kept surfacing. 'He shouldn't have died. So young and strong and handsome – all destroyed like that. It shouldn't be, but he has departed, though he was our Lord, beloved by all ... Departed like Ort, who was just my son, how could he avoid death? Our Lord who had everything, and who still could not avoid ... Sleeping in the Bedchamber, watched over by all his entourage ... And yet death did find a way to him ... Just as it reached my son and soon will reach that body of mine ... The same for everyone ... Just a matter of time.'

Phloi felt as though she were floating on a higher plane. All the sorrows that had accumulated throughout her life seemed to have begun to ease out. She thought of Khun Preim, who seemed to always be near her in her moments of need.

FOUR REIGNS/KUKRIT PRAMOJ

“Khun Preim, there are so many things I don’t understand that I could ask you to explain. But it’s all right. Never mind ... Actually, I am beginning to understand some things, but I’ve lived so long, Khun Preim ... Seen things I never thought I would come to see ... I’ve lived through four reigns, Khun Preim ... Four reigns ... Such a long time ... I am so tired, so tired my heart will burst ... To outlive four reigns, isn’t that too much? Or am I tired for some other reason? I don’t know ... Four reigns...”

That Sunday evening, on the 9th of June 1946, when the water in the Bang Luang canal was leaving its banks exposed, Phloi’s heart, weakened by illness and repeated sorrows, went drifting away with the tide.

End of Four Reigns